

Budapest népessége 1920-ban.

A folyó év első napjaiban tartott népszámlálásnak Budapestre vonatkozó eredménye nagy meglepetést hozott. A magyar fővárost a lisztivatalokban kiadott kenyérjegyek száma, a szinte katasztrofális lakáshiány és a menekültek folytonos ideözönlése alapján mindenki milliós városnak gondolta's ime kiderül, hogy Budapest lakossága az évfordulón mindössze 925.474 lélek. A szaporodás 1910 óta csupán 45.353, vagyis 5·2%, holott 1880-tól kezdve a népnövekvés 36·4, 45·6 és 20·2% -ot tett évtizedenkint. Budapest népessége eddig mindig túlnyomólag bevándorlás útján növekedett. Így 1890-től 1900-ig 67.437 fővel növekedett természetes szaporodás és 159.122-vel bevándorlás révén. A következő évtizedben a természetes szaporodás 65.678 főnyi volt, a bevándorlás már csak 82.371 főnyi, mert ugyanekkor megindult a főváros népességének a szomszédos községekbe való kiáramlása, aminek következtében Pest-megyében e tíz év alatt már 79.021 főre rugott a bevándorlási többlet. A most elmúlt évtizedben a főváros népességének természetes szaporodása csak 3120-at tett, nem számítva a háboruban elesett vagy meghalt budapesti lakosokat. Ha ezeknek a számát 20.000-re tesszük, úgy összesen 17.000 főnyi hiánnyal állunk szemben, melyhez képest a 45.000 főnyi tényleges szaporodás tulajdonképpen 62.000 főnyi bevándorlási többletet jelent. Az előző évtizedben mutatkozott 82.000 főnyi bevándorlási többlethez képest ez a szám nem mondható túlságos visszaesésnek, annál kevésbé, mert a Budapesttel szomszédos községek lakossága viszont most is több mint 30%-kal növekedett.

Amint az előző évtizedben, úgy most is a budai oldal fejlődött jobban s itt is leginkább az I. kerület, mely az összes szaporodásnak több mint felét foglalta le. Az I. kerület népessége ugyanis 23.322 lélekkel, vagyis 32·6%-kal növekedett. A II. kerület 16·5%-os szaporodással volt kénytelen beérni, a III. kerület szaporodása már az átlagot sem érte el. A pesti kerületek közül a IV., V. és a X. kerület népnövekvése meglehetősen egyenlő volt (12—14%), a VII. és a VIII. kerület népessége azonban 3·5, illetőleg 4·3%-kal még is fogyott. Az egész pesti oldal 1·9, a budai oldal ellenben 19·8%-os szaporodást ért el. Sajátságos, hogy a Belváros, melynek népesedése eddig a nagy áruházak keletkezése s lakásoknak üzletekké és irodákká való átalakítása következtében inkább csökkenő irányzatú volt, mint a londoni City-é, most több, mint 3000 lélekkel szaporodott. Ezt azzal lehet magyarázni, hogy itt volt a legtöbb üresen álló nagy lakás, melyeket a lakásinség következtében megosztottak és betelepítettek.

Általában a lakásügy tekintetében is nagy meglepetéssel szolgált ez az új népszámlálás. Kiderült ugyanis, hogy 1910 óta nemcsak a házak, de a lakások és a szobák száma is jóval nagyobb mértékben növekedett, mint maga a népesség. Tulajdonképpen tehát a főváros jelenlegi lakossága a látszólagos lakásinség ellenére is jóval kényelmesebben lakik, mint a 10 év előtti népesség. A rendes lakások száma ugyanis 174.256-ról 200.326-ra növekedett, vagyis 15·0%-kal. A rendes lakásokban lakó népesség ellenben 803.828-ról 877.813-ra, vagyis csak 9·2%-kal. Egy-egy rendes lakásra tehát 1910-ben 4·6 lakó esett, 1920-ban csak 4·4. Még fontosabb az a megállapítás, hogy az egyszobás lakások átlagos népessége 4·3-ról 3·8-ra, a kétszobás lakásoké 4·9-ről 4·5-re csökkent; pedig az ilyen lakásokban lakik a népességnek 74·3%-a. A lakásürűség lényegesebben csak a négy szobánál nagyobb lakásoknál növekedett, ami azonban egészségügyi szempontból egyáltalán nem jelent vissza-

fejlődést. A helyzet javulását az is mutatja, hogy míg egy-egy szobára (cseléd-szobákatis ideszámítva) 1910-ben 2'35 lélek esett, 1920-ban ez az arányszám már csak 2'06. A nagy lakásínségnek tehát, ami Budapesten mutatkozik, *nem az az oka, hogy a meglévő lakások zsfoltabbak*, mint 10 év előtt, *hanem az, hogy a családok száma* szaporodott meg, melyek az összes meglévő, tehát az addig üresen állott lakásokat is elfoglalták, sőt a nagyobb lakásokat meg is osztották. Az egyeslakásokban azonban átlagosan kevesebben laktak, mint 10 évvel ezelőtt, részint mert igen sok lakásból hiányzik egy-egy hősi halott és egy-két a háboru miatt meg nem született gyermek, nem is szólva arról, hogy a kültelkek tömeglakásai, ahol gyári munkások laktak mint ágyrajárók, összezsfoltan, most szintén jórészt megszűntek az ipari pangás következtében.

Visszatérve a népességi adatokra, a legfeltűnőbb, de egyuttal legkönnyebben magyarázható a nemek arányának nagy megváltozása. A férfiak száma ugyanis 5601-gyel (1'39%-kal) megfogyott, a nők ellenben 50.954-gyel növekedett, vagyis 11'40%-kal. Míg 1910-ben a két nem meglehetősen egyensúlyban volt, tudniillik ezer férfival szemben 1030 nő áll, addig 1920-ban a nők többlete minden ezer férfi után 163. Abszolút számban azt jelenti ez, hogy jelenleg majdnem 70.000-rel több nő van Budapesten, mint férfi, holott 10 évvel ezelőtt a nők többlete csak 13.000-re rugott. A nő-többltet, a X. kerület kivételével, ahol sok a férfi gyári munkás, minden kerületben megvan, de legnagyobb a II., IV. és V. kerületben, ahol az értelmiség és a jobbmódu polgárság tömörül és ennek következtében legtöbb a házi cseléd.

A népesség vallásfelekezeti adatai nem mutatnak lényeges eltolódásokat, bizonyos irányzatot azonban a számok alakulásában fel lehet fedezni. Így pl. a két nagy protestáns felekezet közül a reformátusoknak állandóan növekszik az arányszáma (az utolsó évtizedben is 9'9-ről 10'5%-ra), az ágostai hitvallású evangélikusoké pedig 1890 óta állandóan csökken. A római katolikus vallás hívei is régebben erősen veszítettek tulnyomó többségükből, az utolsó évtizedben azonban 59'8%-ról csak 59'7%-ra ment le az arányszámuk. Legfeltűnőbb ezuttal a zsidók számának az átlagosnál is kisebb szaporodása (203.687-ről 212 078-ra, vagyis 8391-gyel, 4'10%-al), aminek az a folyomány, hogy a zsidók arányszáma 23'1 százalékra esett. Tudvalevőleg a zsidóság Budapesten 1900-ig nagy mértékben tért foglalt; 1869-ben arányszáma még csak 16'6% volt, 1900-ban már 23'1. E század első évtizedében az arányszám változatlanul 23'1 maradt, míg újabban már — úgy látszik — megkezdődött a zsidóság arányának lassú visszafejlődése. Ennek oka szerintünk az, hogy a zsidóság természetes propagatív képessége az utóbbi években rendkívüli módon megcsappant, úgy hogy ezt a háboru alatti kétség-telenül nagy mértékű keleti zsidó bevándorlás sem tudta ellensúlyozni. A bevándorolt galíciaiak egy részét különben is sikerült kitelepíteni s emellett kétségtelenül megfogyasztotta a zsidók számát a forradalmak óta nagy mértékben újra éledt antisemitizmus folytán megindult kikeresztelkedési mozgalom, mely az utolsó két évben körülbelül 4—5000-rel fogyasztotta a zsidók számát. Érdekes a zsidók topográfiai eloszlása is. A zsidóságnak több mint fele a VI. és VII. kerület belső részeiben lakik, továbbá egynegyede az V. és VIII. kerület szomszédos részeire, míg a többi hat kerületre már a zsidóságnak egy negyedrészé sem jut. Meg lehet figyelni egyébként a zsidóság lassu áthuzódását a budai oldalra (a villanegyedekbe). A budai oldalon ugyanis a zsidók száma 22'6%-kal növekedett, míg a pesti oldalon csak 2'7%-kal.

A többi kisebb felekezetekre vonatkozólag meg kell jegyezni, hogy a görög-katolikusok száma az átlagnak megfelelőleg növekedett, a görög keletieké azonban majdnem felénnyire csökkent (5962-ről 3853-ra). Ugy látszik, az elszakadt részekről beszámazott oláhok és szerbek nagy része visszaköltözött előbbi lakóhelyére, ez egyébként az anyanyelvi adatokból is kitűnik. Ezzel szemben a kis unitárius felekezetnek számos híve békés erdélyi otthonából ide menekült, úgy hogy számuk 2120-ról 4769-re növekedett. Érdekesen jelzik ezek a számok az országmegcsonkításnak a népesség belső vándorlására gyakorolt hatását.

A lakosság anyanyelvére vonatkozó adatok ismét a magyarság erőteljes térfgoglalásáról számolnak be. A főváros lakosságának immár 90-90%-a vallotta magát magyar anyanyelvűnek, ami a 10 év előtti arányszámnak (85-9) 5-tel való emelkedését jelenti. A teljesen jelentéktelen számú ruténeken kívül valamennyi többi nemzetiség még számbelileg is erősen megfogyott, így a németek 24.517-tel, a tótok 7579-cel. A németiség már csak 5-90%-a a lakoságnak (1910-ben még 90), a tótok pedig mindössze 1-40%-ot képviselnek. A tótoknál a fogyás egy részét elköltözésekkel is lehet magyarázni, ugyanígy a többi kisebb nemzetiségeknél is, melyek most már teljesen jelentéktelen hányadát teszik a főváros lakosságának. A németek számának következetes és mindinkább gyorsuló fogyása azonban már kétségtelenül megmagyarosodásuk javára írható. 1880-ban még 123 308 németet talál Budapestén a népszámlálás, 1890-ben ez a szám leszállt 117.902-re, 1900-ban 101.682-re; 1910-ben már csak 78.882 német volt Budapestén, legutóbb pedig csupán 54.365; 1880-ban még csak 204.793 magyar állt szemben 123.308 némettel, 1920-ban már 841.813 magyart talált a népszámlálás és csak 54.365 németet. Kétségtelen, hogy a németiség néhány évtized alatt egészen jelentéktelen kisebbséggé fog összezsugorodni a fővárosban. A budai oldalon, melynek németisége mindig erősebb volt, mai nap is jóval több aránylag a németnyelvű, mint a pesti oldalon. Legelől jár természetesen a III. kerület, melynek 51.317 főnyi lakosságából még mindig 7344, vagyis 14-3 százalék németnyelvű. A másik két budai kerületben azonban a 10 százalékot sem éri el a németiség, a pesti kerületek közül pedig a VI., VIII., IX. és X. kerületben csak 4-5 százalék között mozog. A németek száma kivétel nélkül minden kerületben csökkent, még azokban is, melyekben a lakosság erőteljesen növekedett, jeléül annak, hogy a magyarosodási folyamat a főváros egész területén általános.

A népszámlálás azt is megállapította, hogy a nem budapesti születésűek közül hányan költöztek be a legutolsó évek alatt. Eszerint Budapest mai lakosságából 1914-ben vándorolt be 25.531, 1915-ben 17.867, 1916-ban 19.371, 1917-ben 16.816, 1918-ban 26.518, 1919-ben 27.334 és 1920-ban 66.004, vagyis a hét év alatt összesen 199.341. Budapest mai lakosságának tehát több mint egy ötödresze, sőt ha a beköltözöttek itt született gyermekeit is számítjuk, közel egy negyedresze a háború óta költözött be Budapestre. Ha a bevándorlás méretei az egyes években egyenlők lettek volna, akkor a természetes fogyatéék figyelembevételével ezeknek a számoknak a távolabbi évek felé fokozatosan esniök kellene. Ezzel szemben azt látjuk, hogy csak az utolsó négy évben van ez a fokozatos gradáció, ellenben az 1916. és még inkább az 1914. év számai erősen kiemelkednek a sorozatból. Ebből az tűnik ki, hogy a háborúnak különösen első esztendejében húzódtak sokan Budapestre, a háború többi esztendejében a bevándorlás már fokozatosan csökkent. Közben azonban az 1916. évi román betörés sok menekültet üzött Budapestre, azért emelkedik ki az 1916. év. A háború befejeztével ismét a megszállások kergetik a menekülő magyarságot a fővárosba, s a beözönlés tetőpontját éri el 1920-ban, amikor már a megszállt területekről az értelmiséget és a városi polgárságot is kezdik fokozatosan kiüldözni és kitelepíteni. Hogy ennek az óriási beözönlésnek dacára Budapest népessége csak 45.000-rel szaporodott, ez azt bizonyítja, hogy a régi budapesti lakosok közül viszont sokan költöztek ki vidékre előbbi lakóhelyeikre, ahol változott viszonyok folytán jórészt visszatérve a földmíveléshez, könnyebb megélhetést találnak.

Kovács Alajos.